

Чарівний талісман Всеволод Нестайко

*Дитинству мого дорогого
Володимира Максименка
присвячую*

Розділ перший,

у якому ви знайомитесь з нашими героями, а також із собакою Бровком і всі разом звичайнісінько, без жодних чар вирушаєте у ліс по гриби

Сонце визирнуло з-за гори Мурави, глянуло на Гарбузяни і всміхнулося... Воно щоранку всміхається, коли встає й кидає свій перший погляд на наше село.

Та й хіба можна втриматися від радісної усмішки, коли дивишся з неба на наші Гарбузяни?.. Кращого села немає в цілому світі. Знаєте пісню:

Стоїть гора високая,
попід горою гай,
зелений гай,
густесенький,
неначе справді рай...

Так то точнісінько про наші Гарбузяни співається.

І гора, і гай, і річечка (Голубенька називається). І хати білі у буйних садках потопають, і луг, і левада, і три верби схилилися над Голубенькою ("де в'яжуться човни..."). А в Голубеньці й латаття, і жабуриння, і ряска — ну геть-чисто все, що треба для незабутньої мальовничості пейзажу. Недарма наш земляк поет Андрій Лопата створив неповторні талановиті рядки:

Гарбузяни мої, Гарбузяни!..

Синьооке дитинство моє...

Немає місця кращого на землі!.. Але сонце всміхається не лише тому, що милується нашими Гарбузянами. Є в нього, в сонця, ще причини для усмішки...

Он воно зазирнуло у віконце крайньої над річкою хати і ковзнуло своїм променистим поглядом по веснянкуватому обличчю руського хлопчика років дванадцяти, який солодко прицмокує губами крізь сон. Це перший з героїв нашої правдивої розповіді — Марусик. Не дивуйтесь, що в нього дивне ім'я. Насправді він Сашко. Але в ранньому, синьоокому, як пише Андрій Лопата, дитинстві мати запинала його хусточкою і він був схожий на дівчинку. Тато жартома прозвав його Марусею. Ім'я приліпилося, і став він Марусиком.

Звичайно, я розумію, давати прізвиська непедагогічно, але що вдієш, коли з давніх-давен існує ця негарна, непедагогічна звичка. Навіть славетний римський імператор Гай Юлій Цезар не вберігся від цього. Бо оте Цезар — не що інше, як вуличне прізвисько (що означало чупринистий, волохатий). І прізвисько це стало потім загальним, називним для означення царственного титулу. Отже не гнівайтесь, що герої наші матимуть прізвиська... Але підемо слідом за сонцем.

Он воно зазирнуло у сусідню з крайньою хату. Цього разу не у вікно, а на горище, де в духмяному сіні розкинувся на ковдрі замурзаний смаглявець.

Це теж Сашко. Але Сашко Циган. Іншого прізвиська йому й не придумаєш. І батько його був Циган по-вуличному, і дід, і прадід... Бо такі ж чорняві й темношкірі. А справжнє прізвище їхнє Непорожні. І з циганським родом-племенем нічого спільного вони не мають.

Та сонце кличе нас далі, у сусідній з Непорожніми садок.

Там під грушею на розкладачці згорнувся калачиком довготелесий білявий хлопчина.

Ви не повірите, але й він Сашко. На цьому кутку Гарбузян, який зветься романтично і незвичайно — Бамбури, — найулюбленіше ім'я — Сашко. Отже погодьтеся, прізвиська на Бамбурах просто необхідні. Тим паче, що вони необразливі, навіть ніжні. Третього Сашка звать Журавель. Правда, прозвали його так не на честь прекрасного птаха, а за схожість з колодязним журавлем (він майже на дві голови вищий за своїх друзів).

Безтурботно сплять наші герої і не уявляють навіть, який незвичайний день щойно почався для них, яку несподівану пригоду він їм готує...

А втім, сонечко підморгує нам і запрошує зазирнути ще в одне місце.

Пробачте, на цей раз — у собачу будку на Цигановому подвір'ї.

Там, поклавши голову на волохаті, у реп'яхах лапи, дрімає здоровенний рудий Бровко.

Він теж герой нашої незвичайної, але цілком правдивої історії і відіграє в ній дуже важливу, якщо не сказати вирішальну в певному розумінні, роль.

Сонце лагідно зазирнуло під великі світлі, майже білі собачі брови і побачило синю безсовісну муху, яка саме в цю мить сіла Бровкові на ніс. Бровко, не розплющуючи очей, пересмикнув носом. Муха на якусь мить знялася, але тут же сіла знову і спокійнісінько почала потирати передні лапки, наче сиділа не на собачому носі, а на якомусь неживому предметі.

Бровко розтулив одне око, глянув на муху і блискавично клацнув зубами. Проте муха виявилася спритнішою за нашого пса. Вона встигла злетіти, проджижчала коло в нього над головою і знову сіла на ніс. Ну ви подумайте!.. Яке нахабство!

Бровко розтулив друге око, мотнув головою і роздратовано гавкнув. Голос у пса був такий гучний і дужий і пролунав так несподівано, що зозуляста курка злетіла зі свого сідала на бантині й з відчайдушним кудкудаканням залопотіла крилами прямо над головою в Сашка Цигана.

Сашко Циган прокинувся:

— Тю!.. А киш! Хай ти...

Але курка вже не чула. Вона вилетіла крізь горищні дверцята, чіпляючись за щаблі драбини, на подвір'я.

Хлопець солодко потягнувся, перевернувся на правий бік і заплющив очі. Але сну вже не було. Сон одлетів.

Покрутившись іще трохи, Сашко Циган знову потягнувся, сів, трусонув головою і примружився на сонячний ранок. Знизу чути було голоси батьків і чмихання мотоцикла. Батьки їхали на роботу — тато в поле, мама на ферму.

"Ану його! Рано як! — подумав хлопець з досадою. — Клята курка збудила ні світ ні зоря... А втім... — Сашко не вмів довго засмучуватись. — Нічого страшного. Значить, підемо сьогодні по гриби. Скільки збираємось — і все просипаємо".

Збадьорений цією думкою, хлопець підхопився, підскочив і — ой! — боляче вдарився головою об бантину. Але, спускаючись драбиною вниз, він уже веселенько щось мугикав.

Гарна була в Сашка Цигана вдача. Оптимістична.

Батьки вже поїхали — дирдиркання мотоцикла віддалялося.

Намочивши під умивальником два пальці і протерши ними очі, хлопець заскочив на кухню. На столі стояв прикритий рушником сніданок. Сьорбнувши з чашки молока і куснувши пиріжка з сиром, Сашко Циган сунув надкушений пиріжок до кишені, схопив у кутку кошика і гайнув надвір.

Бровко вискочив з будки і привітно заметляв хвостом.

— На! — надкушений пиріжок зник у Бровковій пащі так блискавично, що важко було навіть устежити, як це трапилось. — До лісу підемо. По гриби! — Хлопець одв'язав пса, і той відразу застрибав, намагаючись лизнути господаря в ніс. Коли б він умів говорити, то зараз сказав би: "Ех! Якже я люблю волю! Як я люблю кудись іти з тобою! Недаремно я тебе сьогодні так рано збудив. Недаремно! От побачиш, сьогодні неодмінно трапиться щось незвичайне!"

Те, що повинно трапитися щось незвичайне, Бровко передчував усім своїм собачим серцем. Собаки завжди передчувають важливі події, і якби могли про це розказати, люди б уникли багатьох несподіваних неприємностей.

...Марусик усміхався крізь сон. Йому снилися вареники з вишнями. Раптом один із вареників розліпився і голосом Сашка Цигана закричав:

— Ану вставай, сонько! Чуєш!

Другий вареник теж розліпився і гавкнув на Марусика. Марусик здригнувся і розплющив очі. У розчиненому вікні стирчало дві голови — хлоп'яча і собача.

Одна належала Сашкові Цигану, друга — його псові.

— Га? — лупнув на них Марусик спросоння.

— Гав! — озвався Бровко.

— Вставай, кажу, крокодиле! По гриби підемо! Швидше! — вигукнув Сашко Циган.

— Єсть! — Марусик по-солдатському скочив з ліжка.

На відміну від Сашка Цигана, він довгенько хлюпався під умивальником, пирхаючи і бризкаючись на всі боки. Він любив умиватися.

— Ану тебе! — нетерпляче вигукнув Циган.

— Гав! Гав! — підтримав його Бровко.

— Одну хвилиночку! Чистота — запорука здоров'я! — заспокоїв їх Марусик, швидко-швидко витираючись рушником.

Зате на сніданок Марусик, так само, як і Сашко Циган, часу не витрачав. Сьорбнувши компоту і куснувши хліба з салом, він вигукнув:

— Я готовий!

Надкушений хліб із салом зник у Бровковій пащі чи не швидше, ніж пиріжок.

Утрюх вони бігом подалися в садок до Журавля.

Та навіть утрюх збудити Журавля виявилось справою не такою й легкою.

На вигуки, гавкання і навіть штурхани Журавель тільки дригав ногами і, не розплющуючи очей, повертався на другий бік.

— Вставай! Ти що! — гукав Сашко Циган.

— По гриби ж ідемо! Вставай, чуєш! — кричав Марусик.

— Гав! Гав! Гау! — басовито вторив Бровко.

Та Журавель тільки сопів і дригав ногою. Він любив поспати. Особливо вранці, коли так солодко спиться і коли сняться найцікавіші сни. Журавель свої сни пам'ятав добре і любив розповідати.

Тому прокидається зараз він не мав аніякісінького бажання.

Нарешті Циган побіг у сні, схопив кухля з водою і хлюпнув Журавлю на голову.

Лише тоді Журавель розплющив очі, мотнув головою й сів на розкладачці.

— Що таке? Горить десь, чи що?

— По гриби йдемо, чуєш! — гукнув Сашко Циган.

— Давай швидше! — квапив Марусик.

— Гав! Гав! — озвався Бровко.

— Тю! То не можна було просто сказати? Треба було ото обливатися...

— Як же тобі скажеш, коли ти спиш.

— Тільки ногою дригаєш.

— А мені снилося, ніби ми на "Москвичі" кудись їдемо... — розтягнув губи в добродушній усмішці Журавель. — Утрюх, і Бровко з нами. Не хотілося з машини вилазити...

— От Журавель!

— Тут по гриби треба йти, а він на "Москвичі" катається.

Журавель нарешті підвівся з розкладачки, і одразу стало видно, наскільки він вищий за своїх друзів. Вони ледве сягали йому до плеча.

— Хлопці! — згадавши щось, замислився Журавель. — Я не можу... Я матері обіцяв зробити повітку...

— Та ну тебе! Ніколи з тобою не виберешся нікуди! — сердито закричав Сашко Циган. — Завжди тобі щось треба — то дрова рубати, то воду носити, то...

— Пізніше зробиш! Як повернемось, — махнув рукою Марусик.

— Умиватись не треба. Ти вже вмий, — сказав Сашко Циган.

— Точно! — засміявся Марусик.

Журавель несподівано забігав на одному місці, високо піднімаючи довгі ноги, потім зірвався й побіг по подвір'ю. Оббіг навколо хати і шугонув у розчинені двері.

— Ха! Спортсмен!

— Олімпієць!

Минула хвилина, друга, третя... Журавель не виходив.

Хлопці перезирнулися і мовчки рушили в хату.

Журавель сидів за столом і, мружачись від задоволення, наминав просто зі сковороди яєчню, запиваючи її кисляком з величезного кухля.

Ні слова не кажучи, хлопці дружно схопили стілець за ніжки й одсунули його разом з Журавлем від стола.

— Та що ви, хлопці! Я ж голодний! З учорашнього вечора нічого не їв. Я ж і до лісу не добреду.

Але друзі були невблаганні.

Бровкові дістався шмат ковбаси і коржик з маком. Зітхнувши, Журавель узяв велику корзину, і вони рушили.

Розділ другий,

у якому ви потрапляєте у Губанівський ліс, де біля таємничого озера відбувається несподівана зустріч, під час якої наш вірний Бровко поводить зовсім незрозуміло. Жаб'яча лапка Стежка до лісу вела понад річкою крутим берегом, в'юнилася серед кущів верболозу.

Мокрі росянисті гілки раз у раз черкали хлопців по щоках, лоскітно струшуючи холодні краплі за комір.

Сашко Циган, який ішов попереду, іноді навмисне придержував чи відтягував гілку, щоб вона хльоснула Журавля, який простував за ним.

— Ой! — скрикував Журавель. — Не треба!

— Не буду! — спокійно казав Сашко Циган і через кілька кроків знову відтягував гілку.

— От стривайте, — сказав Журавель. — Я вам краще сон розкажу, який мені сьогодні приснився. Ще перед тим, як ми на "Москвичі" їхали. Значить, так... Іду я, значить, лугом... по той бік Голубеньки... Сонце світить, коники у траві стрекочуть...

— Жаби кумкають... — втрутився Марусик.

— Та не перебивай! Іду я, значить, лугом... у бік річки, у бік села. Усі Бамбури на тому березі переді мною як на долоні. Хати наші на узгір'ї, садки, городи, стовпи високовольтні... І раптом бачу: здіймається в небо над моєю хатою повітряний змій. Та обережно, Цигане! Ну тебе! І на тому повітряному змії якась, бачу, людина... Вчепилася руками, летить, як на дельтаплані. Придивляюсь...

— Ато вчителька математики Таїсія Миколаївна, — знову втрутився Марусик.

— Та не перебивай же! Ну!.. Придивляюся, значить... А то — Карабас-Барабас... Кіно "Пригоди Буратіно" по телевізору, пам'ятаєте... Летить, борода віялом, зуби конячі щирить... Я дивлюсь, і мене зовсім не дивує, що казковий Карабас-Барабас на повітряному змії над нашими Бамбурами летить. Наче так і треба... — Журавель замовк.

— Ну? Ну й що?.. А далі що? — спитав Марусик.

— Нічого... А далі ми вже на "Москвичі" ідемо...

— Якись у тебе сни, Журавель, як у рябої кобили, — кинув через плече Сашко Циган.

— Які є, — зітхнув Журавель. — А взагалі... Цікаве все-таки явище — сни. Уві сні може відбуватися все що завгодно. І ти цьому віриш. Уві сні ти літаєш — без крил, без нічого, просто відштовхуєшся від землі, крутиш ногами і летиш. І це тебе аніскільки не дивує. Уві сні це абсолютно нормально. Наче так і треба. Взагалі що б не відбувалося уві сні, хоч би які найдивовижніші речі — ти цьому віриш. Цікаво! Правда?

— Ну, так то ж уві сні, — глибокодумно кинув Сашко Циган.

— А взагалі скільки у житті різних загадок, таємниць, незрозумілого... Цікаво жити на світі! Правда? — Журавель обвів навколо широко розкритими захопленими очима і зітхнув.

Почалися переліски. Голубенька звернула ліворуч, попід густу кучеряву діброву, а хлопці пішли прямо, у темні обійми так званого Губанівського лісу, що починався одразу височенними щогловими соснами, між яких купчилися зарості ліщини, черемхи, глоду та іншого лісового розмаїття. І враз густо пахнуло лісовим духом, який неможливо описати, але в якому всі пахощі перебиває неповторний грибний запах. Недарма цей ліс назвали Губанівським (майже усіма слов'янськими мовами "губи" — це "гриби").

— Ех, кінчається літо, — зітхнув Сашко Циган.

— Мда... — й собі зітхнув Марусик. — Ще трохи — і до школи...

— А мені вже й хочеться, — усміхнувся Журавель.

— Та! — махнув рукою Сашко Циган. — Хоч би не обманював.

— А я не обманюю. Чесно, — знов усміхнувся Журавель.

— Ну й дурень! — одрізав Сашко Циган.

— Теж мені радість! — пхикнув Марусик. — Знову уроки, домашні завдання, "трудоі навички", "сідай, двійка"... Тьху!

— Найкраще у навчальному процесі — це канікули, — прорік Сашко Циган.

Журавель хотів щось заперечити, але Циган перебив його:

— Не дратуй мене! Що ти не скажеш — буде неправда. Любиш ти удавати з себе зразково-показового... Аж гидко слухати!

Журавель ніяково усміхнувся і знизав плечима. Він був на півроку старший за своїх друзів, але вчилися вони в одному класі, жили поряд, і, як ви вже, мабуть, помітили, ватажком серед них вважався Сашко Циган. Марусик йому підспівував. А Журавель пас задніх. Тому що був добрий, поступливий, м'який вдачею, страшенно не любив сварок і суперечок. Про таких кажуть: "Хоч у вухо вбгай, хоч до рани прикладай".

І він не ображався, коли хлопці кепкували з нього. Звісно, при бажанні Журавель міг легко постояти за себе, хоча б надававши їм потиличників (він спокійно впорався б з обома). Але він лише простодушно усміхався на їхні глузи — вони наче одскакували від нього, як горох від стіни. Така вже була в нього вдача.

Хлопці не зупиняючись ішли все далі й далі у глибокий лісу. Вони добре знали грибні місця, а місця ті були неблизько. Бровко як навіжений ганяв по заростях, раз у раз гавкаючи на якусь тільки йому видиму лісову живність.

З-за дерев тьмяно блиснула чорна водяна гладінь... То був Бакай. Лісове озеро.

Казали, що воно не має дна — таке глибоке. І ще казали, ніби колись давно жив у ньому водяник, який затягав людей і тварин під воду. Може, то був величезний сом чи інша якась водяна потвора — хто його зна (бо казали те все старі забобонні люди). Та хоч було це дуже давно, слава в озера лишилася недобра. Десь колись пропало теля, і сліди його начебто обривалися на березі Бакаю... Колись, заблукавши, хтось нібито чув на озері чийсь відчайдушні крики... Та що й казати — коли вже починають балакати про якесь місце, що воно таємниче й загадкове, то воно таки стає і таємничим, і загадковим. Уже від самих тих балачок. І хоч би яка була людина оптимістична й насмішкувата, наближаючись до такого місця, вона мимохіть примовкає й замислюється. Примовкли й хлопці.

І тут...

Тільки, будь ласка, не кажіть, що ви б не злякались і не... Бо я вам не повірю.

Так от. Примовкли хлопці. І тут... Глип! На березі озера біля самісінької води сидів незнайомец.

Те, що це не просто якийсь дядько, а саме таємничий незнайомец, хлопці вирішили одразу, з першого погляду. Причому, як потім з'ясувалося, вирішили одночасно всі троє, кожен окремо, незмовляючись. Такий у нього був вигляд. Незвичайний. І таємничий. Одягнений він наче по-міському. Але на голові мав старого солом'яного бриля, потемнілого й обшарпаного, як у діда-баштанника. Та головне, звичайно, не бриль. Головне було — голова. Лобата, як у казкового мудреця. Великий ніс. Сиві кошлаті, ніби приклеєні, брови, з-під яких насмішкувато позирають примружені очі. І великий, розтягнутий в усмішці рот... На таких людей і в натовпі обертаються. А тут, уявляєте, глухий ліс, безлюддя та ще й озеро з недоброю славою. Було від чого завмерти й зупинитись здивовано.

Завмер і Бровко, піднявши передню лапу. Та лише на одну мить. Наступної миті він раптом заметляв хвостом, прищулив вуха і кинувся лацнитися до незнайомця...

То було так несподівано й так неймовірно, що хлопці ще більше здивувались. Гавкун Бровко, найгавкучіший з усіх собак на Бамбурах, який не пропускав не лише чужих, а й своїх, не обгавкавши їх як слід, раптом, мов кошения, почав лацнитись до незнайомого дядька... Хлопці ошелешено Perezирнулись.

І тоді незнайомиць несподівано заговорив.

— А-а, привіт! — усміхнувся він так, наче навмисно їх тут чекав. — Здоровенькі були!

— П-привіт! — перший відгукнувся Журавель.

— З-здрастуйте!.. — в один голос мовили Сашко Циган і Марусик.

Незнайомиць знов усміхнувся, і усмішка та була привітною і навіть симпатичною.

— Чудове місце... Гарне... — Незнайомиць, примружившись, подивився на озеро. — Несподівано, чаклунськи гарне...

Тільки тепер хлопці побачили, що в лівій руці незнайомиць тримає довгастих прямокутник темно-сірого картону, на якому були накреслені чорні лінії, що за обрисами нагадували Бакай. І те, що картон був темно-сірий, а лінії чорні, збільшувало таємничу підозрілість.

Поряд із незнайомцем на землі лежала пласка дерев'яна скринька.

— А... а ви хто? — спитав Сашко Циган.

В очах незнайомця застрибали лукаві бісики.

— А ви як думаєте?

— Хто його зна... — непевно знизав плечима Циган. Хлопці теж мовчки повели плечима.

— От бачите... Недогадливі ви... — Незнайомиць враз перестав усміхатися й насунив брови. — Чаклун я... Чарівник.

Незнайомиць говорив без усмішки, цілком серйозно.

— Що-о? — у Марусика витягнулося обличчя.

— Тю!.. — розгублено усміхнувся Журавель.

— Дядько жартують! — махнув рукою Сашко Циган. — Смаленого дуба правлять. Не бачите? Що ми — маленькі, чи що?.. Чаклунів не буває. То тільки в казках.

— Ваша справа. Можете не вірити. Мені-то байдуже. Але я не жартую. Хочете — доведу?

Хлопці знову Perezирнулися — в котрий уже раз.

— Ну... ну... доведіть! — задерикуватот мотнув головою Сашко Циган.

Марусик і Журавель завмерли й затамували подих.

— Тільки не отак відразу. От вам жаб'яча лапка... — Незнайомиць підняв із землі суху жаб'ячу лапку і простягнув Сашкові Цигану. — Це не просто лапка. Це чарівний талісман. Той, у кого він, може задумати будь-яке бажання — і воно здійсниться.

— Та ну... — недовірливо усміхнувся Сашко Циган, але жаб'ячу лапку взяв.

— Задумати можна лише одне бажання. Отже... І коли бажання здійсниться або захочеться його одмінити, треба сказати: "Досить мені того..." — і передати талісман іншому. — Незнайомиць глянув на озеро, потім угору на дерева і враз спохмурнів, заквапився: — Ну, йдіть, хлопці, йдіть. Бо он сонце за сосну сідає, освітлення міняється...

І він злегка відштовхнув од себе Бровко. Пес відразу схопився і подався у глиб лісу.

Хлопці квапливо попрощалися і навіть з якоюсь полегкістю побігли за Бровком.

Розділ третій,

у якому Бровко знову поводитьсь не так, як завжди. Жмурки на озері...

"Я піду додому", — каже Марусик

Вони бігли мовчки, не розбираючи дороги, просто у той бік, куди подався Бровко. Нараз вони почули його басовитий гавкіт десь далеко праворуч. І звернули туди.

— О! Загавкав! У свинячий голос! — прохекав на бігу Сашко Циган. — Було б раніше гавкати. На... на незнайомця... Ато...

— Ага, — хекнув у відповідь Марусик. Журавель хекав собі мовчки.

Бровко чекав їх на галявині. Він сидів, схиливши голову набік, і винувато позирав на хлопців. "Вибачте, хлопці. Вибачте, дорогі, — говорив його погляд. — Сам не знаю, що зі мною сталося, чому це я так дивно поведився із тим незнайомцем... Сам не знаю..."

І тільки тепер, може, хлопці по-справжньому зрозуміли, що ж таке з ними трапилося.

Сашко Циган розтиснув кулак. Суха жаб'яча лапка лежала в нього на долоні.

— Ну!.. — захопився Марусик.

— Тю! — почухав потилицю Журавель.

— Та! — вигукнув Сашко Циган і зробив рух, збираючись викинути жаб'ячу лапку.

— Стривай! — зупинив його Марусик.

— А ти що — віриш? — засміявся Циган, проте лапку не викинув.

— Не вірю. Але що ми — не встигнемо? Викинути ніколи не пізно. Не хочеш — давай мені, — Марусик простягнув руку.

— Чого це тобі? — Сашко Циган умить затиснув кулак. — Ач, швидкий! Переб'єшся!

— А чого ж ти?

— Нічого.

— Слухайте! А ходітьте глянемо, що він там робить. Га? — сказав Журавель. — Справді якийсь дивак. Я таких зроду не бачив.

— От-от! І я зроду... — підхопив Марусик. — "Сонце сідає... Мені поспішати треба..." Може, він...

— Марусик стихив голос. — Може, він... в озері живе?..

Не можна сказати, що Марусик був такий уже закінчений боягуз. Ні! Але природа наділила його дещо хворобливою фантазією, і, коли йшлося про щось небезпечне або ж незрозуміло-загадкове, та фантазія малювала Марусикові такі яскраві картини, від яких і в найвідчайдушнішого сміливця затрусилися б жижки.

— Скажеш! — махнув рукою Сашко Циган. — Може, ти ще й роги в нього набачив?

— Роги не роги, але скільки ще тих загадок, таємниць у природі. І снігові люди, і племена різні невідомі... — Марусик багатозначно примружився. — Ти бачив, яка в нього голова?

— Та ну тебе з твоїми таємницями! Просто розіграв нас дядько і все. Подивився на тебе. Бачить, дурні хлопці. Відсталий елемент. Вірять у загадки природи. І розіграв. Сміється, мабуть, зараз, аж гай шумить. — Сашко Циган підморгнув.

— От і ходітьте глянемо, як він сміється, — сказав Журавель. — Мені дуже кортить ще раз на нього подивитися. Хоч здаля.

— Ходім. А я що... — Сашко Циган знизав плечима.

— Тільки так, щоб він нас не бачив. А то... — Марусик одвів очі, щоб хлопці не помітили, що немає в них зараз великої мужності й відваги. — Просив же чоловік не заважати...

— Авжеж, — погодився Журавель. — Заважати не будемо. Здаля тільки глянемо. І все.

— Ходімо! — рішуче, по-командирському сказав Сашко Циган. — А голова... Мало які голови бувають у людей. От у тебе, Марусик, теж голова... на кавун схожа. І нічого. Живеш.

Хлопці рушили назад, до озера. І знову сталася дивна річ.

Бровко, що, як завжди, біг попереду, раптом спинився (мабуть, зрозумівши, куди вони йдуть), обернувся і винувато заметляв хвостом.

"Е, хлопці, ні!.. Як собі хочете, але я туди не піду. І вам не раджу". Він стиха гавкнув, припав на передні лапи, наче вклонився, скочив і побіг убік.

— О! — багатозначно підняв догори палець Марусик. Сашко Циган і Журавель тільки мовчки перезирнулись. Далі до озера йшли пригнувшись, крадькома, пильнуючи, щоб не тріснула й гілка під ногами. Аж от...

— Ну! — схвильовано прошепотів Марусик. На березі нікого не було.

Від того моменту, коли вони залишили незнайомця, минуло хвилин десять, не більше. Незнайомець наче ж не збирався одразу йти. Навіть навпаки. Відправив хлопців, щоб не заважали. І раптом...

— Дивіться! — знову зашепотів Марусик, показуючи на озеро.

Чорна вода Бакаю, що завжди вражала нерухомістю своєї дзеркальної поверхні, була зараз укрита брижами, наче хто пірнув у її непроникну безодню.

— Га? — ледь ворущачи губами, прохрипів Марусик. — Що я казав?

— Та ну тебе! — нервово сіпнув головою Сашко Циган. — Страхопуд нещасний! Сам боїться ще й інших лякає.

— То, ма... мабуть, шишка з сосни впала, — криво усміхнувся Журавель.

Справді, на поверхні води плавала соснова шишка.

— А він де ж подівся? — промимрив Марусик.

— Пішов, мабуть... — непевно підняв одне плече Журавель.

— Авжеж, пішов! Звичайно!.. То, мабуть, художник. Хотів Бакай малювати. Забалакався з нами. Освітлення помінялось. Він плюнув і пішов.

Як я вже казав, Сашко Циган не вмів довго сумувати. І зараз він не стільки вмовляв хлопців, скільки самого себе. І це йому вдалося. Він одразу повеселішав і вже був готовий кепкувати з друзів.

— Ех ви! Страхополохи! Зайці нещасні!.. У час космічних польотів і електронної техніки в чаклуна повірили! Дикуні! Пігмеї! Мені соромно за вас! Швидше ходімо по гриби, а то й поганой сиріжки не знайдемо. Все без нас визбирають.

— Та! — махнув рукою Марусик. — Не піду я. Нема настрою. Та й забув я зовсім. Мені мати загадувала яблуню обтрусити. Малинівку, а то пропадає. Я піду додому.

— Отаке-е! — зневажливо протягнув Сашко Циган. — Теж мені герой! Ну й іди. А ми з Журавлем...

— Ай справді... Щось пропав настрої, — ніяково глянув на Цигана Журавель. — Може, давай... Мені теж повітку треба...

— Ех ви! Та ну вас! З вами зв'яжись. З вами щось робити... Тьху! Тьху! І ще раз — тьху!

Присоромлені хлопці поодвертались.

Та не одвертайтеся, хлопці! Чого ви одвертаєтесь? Якби ж ви не одверталися, а пильно глянули в очі Сашкові Цигану, ви б зрозуміли, що то тьхукає не він, а його характер гонористий і самолюбний. А сам Сашко Циган цілком з вами згодний. Йому теж страшенно не хочеться йти по гриби, а хочеться якнайшвидше вибратися з того лісу, тільки він соромиться признатися в цьому і ото тьхукає.

Бровко зустрів їх за озером на галявині. Глянув на них уважно і похитав головою: "Ага!.. Вертаєтесь... А що я вам гавкав? Що? Ото слухали б мене краще. Не треба було йти до того клятого озера. Не треба!.."

По дорозі додому вони не вимовили жодного слова.

Розділ четвертий,

у якому автор щиро вам радить: "Тримайте себе в руках!" — бо починаються події незвичайні і неймовірні. "Розпрягайте, хлопці, коні..."

А тепер тримайте себе в руках. Якщо ви читаєте сидячи, то вхопіться міцніше за стільця, щоб не впасти. Але я раджу, починаючи з цього розділу, лягти краще на диван чи канапу і далі читати лежачи. Так буде безпечніше. Бо починається найголовніше — дивовижне й неймовірне...

Це було того самого дня, тільки десь уже надвечір.

Журавель порався біля повітки, лагодив скособочені двері і несподівано побачив Сашка Цигана. Вигляд у Цигана був такий незвичний, що Журавель упустив із рук обценьки і вони вдарили його по нозі. Проте Журавель зовсім не відчув болю. І "ой!", яке вирвалося в нього, стосувалося лише Циганового вигляду.

— Ла-ла-ла-ла... — белькотів Сашко Циган, дивлячись на Журавля круглими від жаху очима. Губи в нього тремтіли.

— Що?! Що таке?! — схвильовано вигукнув Журавель.

— Ста-ло-лося... — тільки й зміг вимовити Циган.

— Що? Що сталося?

— Оте саме...

— Що?

— Жа-жа... жаб'яча лапка... — розпачливо видихнув Сашко Циган.

— Що?! — Журавель відчув, як по спині в нього побігли колючі мурашки.

Минуло не менше п'яти хвилин, поки Сашко Циган спромігся розповісти, що саме сталося. Розповідав він, затинаючись, повторюючи по кілька разів одне й те саме.

Щоб не утруднювати вам читання, подаємо його розповідь у скороченні.

— Ото як розійшлися ми по хатах, ходив я, ходив, тинявся-тинявся (а в кишені ж лежить "чарівний талісман" — жаб'яча лапка. Лежить, муляє мою душу). Я, звичайно, сміюсь. Знайшов дурнів! Вірити у якусь нісенітницю, у старі бабські забобони. Ну, яке таке бажання може виконати ота висушена на сонці жаб'яча лапка? Дурниці! І все-таки... Ану дай, думаю, загадаю. Для сміху. Що б же ж його таке загадати? Думав-думав і надумав. О! Машину! Автомобіль! А що? Як загадувати, то вже загадувати. Не зошита ж у косу лінійку. Ходжу. Посміююсь. Ну, де ж там мій автомобіль? Де? Щось не бачу. Ха-ха!.. Держись, незнайомиць з великим носом! Держись, жаб'яча лапка! Посміявся-посміявся та й годі про неї думати. Сів книжку читати. Читаю, захопився. Аж тут Кузьма-поштар пошту на велосипеді привіз. Розгорнув я газету. Дивлюсь — у газеті тираж грошово-речової лотереї. Мене щось одразу в серце — коль!.. Згадав я про отой білет, що нам колись тітка Галя у крамниці на здачу дала, як ми цукерки купляли. Ще ж, пам'ятаєш, казала: "Машину, хлопці, виграєте!"

— Тю!.. Так-так! Точно! — закивав головою Журавель. — Я про нього й забув.

— І я забув. А тепер тремтячими руками дістав я того білета. Він у мене в "Зоології" лежав. До таблиці. І... повіриш, думав, що тут і вклякну, дуба вріжу... Серце просто зупинилося і все. Глянь! — і він простягнув Журавлю газету й білет.

Журавель узяв, провів пальцем по таблиці і сторопів:

— Тю!

— От іменно, що "тю"! Що ж тепер робити? — Сашко Циган безпорадно подивився на Журавля.

— Як — що? Негайно брати машину та й квит! Га-га! "Запорожець". Усім класом кататимемось!

— А... а жаб'яча лапка?

— А... що лапка? При чому тут лапка? Скільки людей виграють! Просто щасливий збіг обставин.

— Ти думаєш?

— Думаю!

— Добре, що я до тебе одразу пішов, а не до Марусика. Він би, забобонний, розквоктався про жаб'ячу лапку. Такого б туману напустив... Я б не знав, куди йти, що робити.

— Але йому треба все-таки сказати зараз, а то...

— Та скажу, звичайно. Аякже. Ходімо!

В тому, що Сашко Циган побажав саме автомашину, не було нічого дивного. Дивно було б навпаки, якби він побажав щось інше — літак, яхту або що. Сашко Циган захоплювався автомашинами. Він збирав фотографії, вирізки, колекціонував сувенірні іграшкові моделі машин.

Більшого знавця автомобілів, як наших, вітчизняних, так і закордонних, не було, мабуть, не лише в Гарбузянах, а й в усьому районі...

Марусик саме трусив малинівку. Вся земля під деревом була рясно вкрита червоними запашними яблуками.

Почувши, у чім річ, Марусик хитнувся і мало не впав з яблуні.

— О! О! О!.. — аж застогнав він, злазячи на землю. — А ви казали! А ви казали! Ну й ну! — Він скривився, наче вкусив кислцю. — "Художник"! От вам і "художник"! Що ж тепер буде? Ой! Що ж тепер буде?..

Сашко Циган стурбовано глянув на Журавля.

— Ну, чого ти? Чого? — лагідно, наче хворому, сказав Марусикові Журавель. — Машину виграли, а він... Візьми себе в руки.

Марусик якусь мить отетеріло кліпав очима, потім, наче схаменувшись, перевів погляд на Сашка Цигана.

— Ага. Машину... Справді... Це добре... Але все одно... все одно... страшно.

— Ну, чого страшно? Чого, дурненький? Подумай! — терпляче вмовляв його Журавель. — Навіть якщо той незнайомиць і не художник, хоча я не вірю, то що ж страшного?.. Ну... ну захотілося йому довести, що... — І прекрасно! Спасибі йому. Він собі довів, а нам — будь ласка, машина. Що ж страшного? Добре! Для нас добре, а не страшно.

— Все одно... — не здавався Марусик. — Все одно... Якось...

А взагалі... Хіба сталося щось неймовірне, казкове? Був тираж, випав виграш. Усе нормально.

— Авжеж! — наче прокинувся Сашко Циган. — Авжеж! Усе нормально. Хтось же мусив виграти. І виграли ми. Це ж здорово! Хай живе грошово-речова лотерея! Слава тому, хто її придумав! Радіти треба, а не... Ех ти, Марусик! — І він хвицнув Марусика ногою, або, як у нас кажуть, дав йому киселю.

І це стало наче поштовхом для зміни настрою.

— Та ви розумієте, хлопці, що сталося?! В нас буде своя машина! Справжня! "Запорожець"! — підскочив Сашко Циган.

— Га-га! — і собі незграбно, наче лелека, підстрибнув Журавель. — Водити навчимося. У подорож гайнемо. У Сибір, на Далекий Схід... Недарма мені такий сон сьогодні приснився. Про "Москвича". Недарма.

Заусміхався й Марусик.

— Взагалі машина — це таки непогано. Навіть добре. Тільки... чи видадуть її нам?

— Ну, то дурниці! — махнув рукою Сашко Циган. — Батьків підпряжемо. Подумаєш! Головне, що виграли! От що головне!

З вулиці почулося дирчання мотоцикла. То повернулися з роботи Циганові батьки.

Батько Сашка Цигана Павло Максимович Непорожній, смаглявий і чорночубий, з ледь помітною іскрою сивини, з широкими плечима і могутніми мозолястими руками, не був ледарем. Люди з такими руками, як правило, ледарями не бувають.

І в колгоспі він ніколи не пас задніх (за що його й висунули на бригадира), і в себе вдома хазяйнував справно. Хата стояла як лялечка, дерева в садку аж гнулися від плодів, на городі чого тільки не було! А великий мурований льох був схожий на станцію метро.

Мати — Ганна Трохимівна Непорожня, русокоса голубоока красуня, — була схожа на свого чоловіка. Така ж хазяйновита й працююча. І на свинофермі, і вдома по господарству поралася, не знаючи втоми.

Все було начебто гаразд.

Єдине, що не дуже влаштувало їхнього сина Сашка Цигана, — це те, що батьки й від нього вимагали такої ж хазяйновитості.

Але, маючи дванадцять років і бурхливий темперамент заводяки і отамана, хіба ж дуже хочеться поратися на городі або в саду? На цьому ґрунті між старшим і молодшим поколінням Циганів виникали конфлікти.

"Еге! — ображено чухався після них Сашко. — Хазяйнууй, хазяйнууй. А як до мотоцикла, то: "Одійди! Не чіпай!" Хай же вам Бровко хазяйнує після цього!"

Отже, як ви розумієте, для Сашка Цигана виграш "Запорожця" мав ще й принципове внутрішньосімейне значення.

"Що мені тепера ваш мотоцикл! Ха-ха! У мене машина!"

Батьки не одразу второпали, що й до чого.

А коли второпали, не одразу повірили. І тільки коли їм було показано і білет, і таблицю, мати вигукнула "ой!" і вдарила руками об поли, а батько радісно зареготав:

— Диви!.. Справді!.. Виграли!.. От малишня! Машину виграли. Це ж треба...

У цей час саме повернулися з роботи й Марусикові батьки — тато Семен Семенович Байда і мама Байда Марія Омелянівна.

Семен Семенович був колгоспний бухгалтер.

Більшість людей при слові "бухгалтер" чомусь уявляє собі худого, лисого, у дротяних окулярах чоловіка.

Семен Семенович усім своїм виглядом заперечував таке уявлення. Це був кругловидий, рум'яний, завжди усміхнений здоровань.

Марія Омелянівна, симпатична веснянкувата блондинка, працювала у відділенні зв'язку, тобто на пошті.

Господарство в них велося не так бездоганно, як у Непорожніх. І хата була не така чепурна, і в садку, і на городі не той порядок, і льох був схожий не на станцію метро, а на лісову землянку.

Майже одночасно з Байдами з'явилися й родичі Журавля.

Я кажу "родичі", бо з батьків у Журавля в наявності була тільки мама, Катерина Іванівна Сирокваша, та ще бабуся, Горпина Улянівна Сагайдак. Тато, Полікарп Степанович Сирокваша, десь повівся шукати безтурботного парубоцького життя, ще як малий Журавель не вмів і говорити. Отже слова "тато" Журавель так ніколи й не вимовив...

— Сусіди! А йдіть-но сюди! — загукав Павло Максимович. — Ідіть швидше. Ви ж іще нічого не знаєте!

І, коли всі підійшли, закричав на повні груди:

— Наші козаки машину виграли! "Запорожця"! В лотерею.

Тут, дорогі друзі, наберіться терпіння і почекайте трохи. Зробіть, як кажуть, паузу.

Бо відбулася німа сцена. Яку гоголівському "Ревізорі".

Особливо був вражений Семен Семенович. Так би мовити, професійно вражений. Його, як і всіх бухгалтерів світу, фінансово-матеріальні питання хвилювали надзвичайно гостро, до глибини душі.

І коли він потім звиряв білет з таблицею, на його носі і на рум'яних щоках від хвилювання виступили дрібні крапельки поту.

Жінки тільки сплескували руками і ойкали.

А Журавлева мати Катерина Іванівна навіть пустила сльозу.

— Я думаю, таку річ треба відзначити, — рішуче сказав Павло Максимович. — Ану, жінко, біжи в льох, тягни все, що є. А я стола надвір винесу.

І завирувало все навколо. З усіх трьох льохів потяглися до столу наїдки. Не минуло й кількох хвилин, як усі Бамбури вже знали про щасливу новину.

Довелося виносити ще два столи...

Стільки добрих слів і побажань хлопці не чули за все своє не дуже багате на добрі слова хлоп'яче життя. До пізньої ночі співали Бамбури на подвір'ї у бригадира. Особливо часто заводили "Розпрягайте, хлопці, коні"...

Причому співали її у новому, так би мовити, актуальному, злободенному на сьогодні варіанті:

Розпрягайте, хлопці, коні

Та лягайте спочивать,

А я піду в лотерею

"Запорожця" вигравать...

— Ви ж тільки, хлопці, той... глядіть, обережно їздіть, шалапути... А то...

— Ага-га. Бо ондо у Васюківці один на "Жигулях" новеньких у кювет угнався... В одну мить новенькі "Жигулі" у старенькі обернулися...

— А з Дідівщини хлопець "Москвичем" КраЗа вирішив протаранити. Так од того "Москвича", вірите, тільки підфарник лишився...

— ...А я піду-гу в лоте-ге-рею-у-у "Запорожця"-га виграва-ать...

...На землю опустилася ніч. Порозходилися по хатах Бамбури. Поснули втомлені від переживань хлопці. Поснули й батьки.

Тільки Бровко сидів біля будки, дивився на зоряне небо, про щось думав і раз у раз зітхав. Щось неспокійно було в нього на серці...

А коли сонечко знову усміхнулося на наші Гарбузяни, то воно побачило, що Семен Семенович Байда, колгоспний бухгалтер, розмовляє із своїм заспаним сином Марусиком.

— Ти не думай нічого, синку, — надаючи своєму голосові якнайбільшої лагідності, говорив Семен Семенович. — Просто мені цікаво. Як там було з тим лотерейним білетом? Подробиці деякі...

— Та я вже не пам'ятаю, тату, подробиць, — розплющивши тільки одне око, сонно бурмотів Марусик.

— А ти згадай, синку, згадай. Що ви купували? Коли? Почім? Хто платив гроші?

— А яка різниця? Ну... ну... цукерки купляли. І лимонад. На свята це було. Травневі, здається.

— А гроші? Гроші чиї були?

— Спільні гроші. Трохи моїх. Ти мені перед святами дав. Пам'ятаєш? Трохи Циганових. Журавля трохи.

— А скільки, скільки чиїх? Згадай, синку.

— Та... та хіба це важливо? Хіба це має значення?

— Просто цікаво... Пригадай, пригадай.

— Ну... Моїх два карбованці, здається... Циганових, здається, карбованець з копійками. А Журавлевих копійок, мабуть, сорок...

— О! Ясно. Я ж добре пам'ятаю, що дав тобі тоді два карбованці. Ясно! Ну, йди, синку, йди! Досипай. Вибач, що збудив. Іди!

— А... а нащо тобі це?

— Просто цікаво. Йди!

І сонний Марусик, не дуже щось тямлячи, впав на подушку й одразу заснув.

Відомо, що на другий день після опублікування таблиці в ошадкасу нічого ще й потикатися. Тим паче, ошадкаси у селі не було. Ошадкаса була в районі. Семен Семенович не хвилювався. Спокійно пішов на роботу.

Розділ п'ятий,

з якого ви дізнаєтесь, що таке два карбованці, а що таке карбованець з копійками (не кажучи вже про сорок копійок). Батьки і діти

Чим займалися у той день наші герої, переповідати не буду. Тим паче, що нічим особливим вони не займалися. Ходили, тинялися по Бамбурах, намагаючись нікого не зустріти з односельців. Бо їм уже набридло розказувати про свій виграш і показувати щасливий білет. Та й показувати, чесно кажучи, було нічого. Павло Максимович ще вчора забрав у сина білет і сховав. Щоб ненароком не загубився.

Отже, залишмо на якийсь час юне покоління і надамо слово їхнім батькам. Бо саме вони у той день (а точніше, вечір) стали головними дійовими особами.

Після вечері Семен Семенович глянув виразно на дружину.

Вона мовчки підбадьорливо кивнула.

Семен Семенович рішуче кахикнув і попрямував до Непорожніх.

Павло Максимович, повечерявши, сидів на ганку і курих цигарку, задумливо дивлячись удалину. Раз у раз із рота його випахували круглі кільця диму, чимось схожі на автомобільні колеса. Так, у всякому разі, здалося Семенові Семеновичу...

— Добридень, чи пак добривечір, сусіде! Добривечір, дорогий! — почав Семен Семенович, усміхаючись сонцесяйно і привітно.

— Вечір добрий, сусіде! — гречно відповів Павло Максимович. — Як ся маєте?

— Та нічого, дякую... А ви?

— Спасибі, теж нічого...

— Ви знаєте, сусіде, — мовби між іншим сказав Семен Семенович. — Я завтра якраз їду в район, у фінвідділ. То можу заодно отого хлоп'ячого білета в ошадкасу завезти. Щоб часу не гаяти. Бо його ж іще у Київ на перевірку посилатимуть. Давайте!

Павло Максимович якось дивно глянув на Семена Семеновича і враз став червоний, як мак.

— Гм... — він опустил очі, насупив брови, потім знову пильно глянув на сусіду. — Гм... Не турбуйтеся, любий. Не турбуйтеся. Я мотоциклом із самого раночку завезу. Мені не важко...

— Та нащо ж, сусіде, власний бензин витрачати, як я на колгоспному "бобику"...

— А мені у район однак треба. У сільгосптехніку.

— Овва! Чого це раптом, сусіде?

— Того самого, сусіде, чого й вам у фінвідділ.

Запала напружена тиша.

— Вбачаю у вашій впертості, сусіде, прихований задум, — звузив очі Семен Семенович.

— І я вбачаю. У вашій, сусіде, настирливості.

— Шкода, сусіде, шкода, що ви так говорите.

— І мені вельми жаль.

— Між іншим, якщо вже на те пішло, мушу, сусіде, нагадати, що, коли ото діти купляли цукерки і тітка Галя, продавщиця, дала їм на здачу лотерейного білета, то у спільних грошах мого сина було два карбованці, а вашого — карбованець з копійками. І лише тому, що мій син добрий і поступливий, білет узяв додому ваш син.

— Ну, знаєте, це, сусіде, смішно. При чому тут два карбованці і карбованець з копійками? Не добираю!

— А при тому, що два карбованці, вибачте, більше, ніж карбованець з копійками. Це у першому класі проходять. Шкода, що ви не добираєте.

— Але білет коштує п'ятдесят копійок. І на карбованець з копійками можна купити не один навіть, а принаймні, вибачте, два білети. Це теж проходять у першому класі.

Знову запала хвилинна мовчанка.

— Так не дасте?

— Був би дурний, якби дав.

— Навпаки, сусіде, навпаки... Був би розумний. Ех! Скільки живу поряд з вами і не знав, що ви, пробачте, такий!

— Це я, значить, такий?! Я?! Це я, значить, прийшов до вас і почав вициганювати білет! Ха! Ну, красиво! Кра-си-во!.. Ви, сусіде...

— Це... це не я, сусіде, а ви, сусіде... Ви! Ви! — аж захлинувся Семен Семенович.

— Що?.. Що?.. — Павло Максимович звузив очі. — Ви, здається, хочете щось сказати!.. Ну, кажіть, кажіть!

— Хай вам ваш Бровко скаже! Я такого говорити не вмію...

Вони вже не говорили, а кричали.

Бровко, почувши, що хазяїн підвищив голос, і собі люто загавкав на Семена Семеновича.

Бамбури припишкли.

Ще вчора гаряче вітали вони сусідів з виграшем і співали "Розпрягайте, хлопці, коні!..", а зараз, почувши сварку, вже стиха хихикали.

І не подумайте, будь ласка, що у нас на Бамбурах живуть люди погані, недоброзичливі. Ні! Усі гарні люди. Тільки ви ж знаєте, як розвинене в нашого народу почуття гумору. І це почуття ну просто примушувало у даний момент хихотіти. Не можна було втриматися.

Хлопці саме сиділи у Цигановому садку і їли яблука.

Хвилину тому вони жваво обговорювали маршрут першої подорожі на власному "Запорожці". Сашко Циган наполягав на південному варіанті: Херсон — Одеса — Крим. Марусик схилився до західного: Львів — Ужгород — Закарпаття. А Журавель одстоював східний: Урал — Сибір — Владивосток.

Тепер вони примовкли і, затамувавши подих, слухали батьків. Слухали, опустивши очі, не наважуючись глянути один на одного.

Марусик зітхнув і поклав надкушене яблуко на траву.

Журавель повагався і теж поклав, хоч то вже був недогризок, а не яблуко.

Сашко Циган густо почервонів і закусив губу.

У пригніченому мовчанні вислухали вони всю розмову до кінця.

— Ну, я піду, — не підводячи очей, тихо сказав Марусик.

— І я... — зітхнув Журавель.

Сашко Циган мовчки одвернувся.

У Семена Семеновича були білі очі й темні плями на обличчі.

— Щоб... щоб... щоб ти більше не смів водитися з тим Циганчуком! Чуєш! — затиноючись вигукнув він, побачивши сина.

У Марусика дрібно затремтіло підборіддя, він хотів щось сказати, але не зміг, захлинувся і голосно заплакав.

— От-от! Тільки й вмієш рюмсати! — як чайник кипів Семен Семенович. — Кожен може тебе обдурити. Ніколи, ніколи з тебе нічого не вийде! Нічого в житті ти не досягнеш. Нічого ніколи не матимеш. Проживеш, як той горох при дорозі. Хто не йде, той скубне.

Довго ще вивергався, мов вулкан, Семен Семенович, доки мати Марія Омелянівна не зупинила його.

— Досить уже! Досить! Доведеш його до того, що він заїкатися почне.

Зовсім інша картина спостерігалась у хаті Непорожніх. Там наступальний бій почав син.

— Мені... мені... мені соромно! — закричав він, вбігаючи в хату.

— Ова! — спокійно підвів голову батько і примружив одне око. — Що таке? Чого це ти раптом засоромився? Ич, який сором'язливий став!

— Нащо... нащо ви так балакали з Семеном Семеновичем? Хіба можна?..

— А як мені було з ним балакати, коли він...

— Треба було віддати йому того білета! Віддати! Справді, в Марусика було більше грошей... І однак це наша спільна машина... Спільна! Усіх трьох.

— Ти диви! — обернувся батько до дружини. — Наше козеня стає дибки. Мабуть, хоче, щоб я йому добрих бебехів дав, — і вмить перемінився в лиці, гримнув на сина: — Ану цить! Воно мені... воно мене ще вчитиме!.. Ану!

І...

Подальшу розмову батька з сином переповідати не будемо, щоб не травмувати вразливих читачів.

Скажемо тільки, що після тієї розмови, лежачи на горищі й тихо схлипуючи, хлопець думав: "Ні! Нема правди на світі! Нема!.. І нащо я бажав, нащо я вигравав ту машину? Щоб тільки вважалось, ніби вона наша, а насправді батько не дозволить і пальцем приторкнутися, як до мотоцикла. "Почекайте, поки виростете, поки права одержите. Тоді кататиметесь скільки влізе". Спасибі вам у шапочку! Ні! Не хочу!"

Ех, яка ж то страшна мука, коли ти бачиш, коли ти відчуваєш, що батьки твої щось не так роблять, що вони не праві!..

І яка ж то безвихідь!

Батьків же не поміняєш. Батьки ж даються людині раз і на все життя.

З самого народження вони для тебе... Вони для тебе — найрозумніші, найдобріші, найсправедливіші з людей земних.

І раптом...

Якби ті батьки знали! Якби вони тільки знали! Так ні! Вважають, що вони непогрішими. Не доведеш їм, не переконаєш.

Ти не можеш бути правий, бо ти дитина!

Ех, які ж вони дорослі, ті батьки! Які вони безнадійно дорослі!

Отак у муках і переживаннях і заснув Сашко Циган...

І не чув він, звичайно, лежачи на горищі, як у своїй кімнаті крєктали й бубоніли його батьки.

— Ну... ну, скажи, га? Хіба я не правий?! Ну...

— Ага...

— Я тобі чесно кажу, я ж хотів... хотів... Ото, думав, покурю і піду до нього. Чесне слово!.. Піду й скажу: "Сусіде, — скажу, — а сідаймо, сусіде, на мотоцикла та їдьмо у район. Здамо білета на ваше прізвище. Ви ж, сусіде, бухгалтер, освічена людина, справу маєте з фінансами, хай буде на вас записано, поки хлопці не підростуть..." Чесне слово, отак думав... А він... Ех!.. Прийшов і — наче я собі!.. Ну!

— Не хвилюйся, Павлушо, годі. Знову до ранку не спатимеш...

— Я не хвилююсь, але... Отуто... — Павло Максимович гупнув себе важезним кулаком у груди, аж у матраці дзенькнула пружина. — Отуто... наче хто мені ножа встромив і повертає, повертає... Запідозрити мене, що я... собі!.. Ну!

У матраці знову жалібно дзенькнула пружина.

І, немов луною прокотившись через два садки й два городи, дзенькнула їй у відповідь пружина в тахті сусідської хати. Там теж не спали.

— Стільки років жили душа в душу! Стільки років! — драматично шепотів Семен Семенович.

— Ех-хе-хе! — зітхала Марія Омелянівна.

— І я завжди... Ти ж пам'ятаєш, як я... І на правлінні, і... А він...

— Ех-хе-хе! — знову зітхнула Марія Омелянівна.

— І що ж я — собі, чи що?! Я ж хотів якнайкраще... по-людськи хотів. Хотів зареєструвати. Оформити офіційно, щоб... він же в цьому не тямить... щоб нотаріально записано було... в документах... що машина, мовляв, належить усім трьом. І до повноліття поставити на консервацію... А він... От!..

— Та не кури, Сенчику! Ти ж кинув. Серце знову болітиме. Я тебе прошу. Не кури.

— Та обидно ж! Обидно! — вдарив себе в груди Семен Семенович. — Наче я собі!.. Ну!..

І дзенькнула пружина в тахті, покотилася луна через два садки й два городи. І забриніла тонким звуком у пружині ліжка Циганових батьків.

Ну й складні ж ті дорослі! Ну й складні ж вони люди. Нічого іноді не зрозумієш.

Розділ шостий,

у якому наші герої задумують і здійснюють рішучу операцію. "На! Тепер ти загадуй..."

Заснув Сашко Циган і... одразу ж прокинувся. Наче й не спав зовсім.

Сонечко, як завжди, усміхалося з неба. Весело щебетало на деревах птаство. Рохкала у хліві льоха. Життя було прекрасне.

Але хлопець умить згадав учорашні події, і світ затьмарився для нього, як у найлютішу негоду.

"Ні! Так далі жити не можна!" — подумав він, і раптова рішучість охопила його.

Він швидко зліз з горища і, навіть не снідаючи, подався до Марусика.

Марусик іще спав. Уві сні обличчя його було печальне і скорботне.

— Альо! — торкнув його за плече Сашко Циган.

— Га? — перелякано розплющив очі Марусик.

— Вставай! Годі спати. Треба вирішити, як нам жити далі.

— Що? — не второпав спросоння Марусик.

— Ти як хочеш, а я думаю втекти з дому, — важко зітхнув Сашко Циган.

— Як?!

— Звичайно. Втечу та й усе. Хай собі їздять на тій машині скільки влізе. У мене вчора з батьком... розмова була.

— І в мене, — зітхнув Марусик.

— Нецікаво мені стало вдома. Розумієш? Нецікаво.

— А куди ж тікатимеш?

— Не знаю ще...

— Слухай, — несподівано збадьорився Марусик. — Надовго втекти, звичайно, важко. Все одно міліція знайде й поверне. А от на кілька днів, щоб провчити їх, — це можна. Тоді й я з тобою. Га?

— Давай! Хоч на кілька днів... — Сашко Циган навіть повеселішав. Відверто кажучи, він і сам не уявляв, як він утече.

— Ну, а куди тікатимемо, як ти думаєш? — спитав Марусик. Він звик, що ідеї надходять від Сашка Цигана.

— Ну... я думаю... — Сашко Циган насупив брови, що мало означати задуму, — я думаю... краще за все... у ліс.

— У ліс? — скривився Марусик.

— А що? У македонському курені сховаємось.

— А їстимемо що?

— Щось із собою візьмемо. А тоді Журавель піднесе. Гриби збиратимемо, ягоди...

— Гриби-и... — знову скривився Марусик. — Уже збирали... Хай вони скажуться! Може, все-таки не в ліс? Га? Якось воно у лісі все-таки...

— Ну, ти все-таки!.. І втекти хочеш, і щоб усе було, як дома на печі. Уже ж з'ясували, що той незнайомиць абсолютно не страшний. Навіть навпаки. Може, щось нам ще й порадить. Гарне... Як зустрінеться...

— Ну, гаразд! — махнув рукою Марусик. — У ліс, то в ліс.

...Журавель порався біля скособочених дверей повітки, які він так і не полагодив ні позавчора, ні вчора. Тому так рано і встав.

Побачивши друзів, він здригнувся — дуже вже рішучий вигляд вони мали. А коли друзі виклали йому суть справи, Журавель сумно зітхнув.

— А я? Мене, значить, кидаєте?

— А тобі тікати нічого. В тебе нема причин. Та й їсти нам носитимеш, — сказав Сашко Циган. — І тобі ж треба... ондо повітку... і дрова, і воду...

Журавель ще раз зітхнув, але сперечатися не став. Не вмів він сперечатися.

Македонський курінь хлопці виявили торік зовсім випадково, коли ходили по гриби.

Він стояв на краю западини серед густих кущів і був майже непомітний. Сплетений з міцних гілок, укритий товстим шаром почорнілого злежалого листа, він здавалося, стояв тут цілу вічність.

— Ого! — виглянув Журавель. — У ньому, мабуть, ще Александр Македонський жив.

Він саме тоді читав книжку про Александра Македонського.

Так і прозвали вони його — македонський курінь. І якось, коли їх застала в лісі гроза, вони ховалися в курені від дощу. Було затишно, пахло грибами, прілим листям і глицею. Десь угорі шамотів у кронах дерев дощ, блискало і гриміло, але в курінь не потрапляла жодна краплина.

Довго потім хлопці з приємністю згадували македонський курінь.

Його побудували, мабуть, туристи-грибники, що частенько навідували на машинах наш Губанівський ліс.

Найкоротший шлях до македонського куреня пролягав повз Бакай. Та хлопці, не змовляючись, звернули вбік і дали доброго гака, обминаючи озеро. Хай йому грець! Ніхто його, звичайно, не боїться, але просто неприємно дивитися на нього. А для чого, питається, робити те, що неприємно?!

Як завжди у переломні вирішальні моменти життя, настрої був тривожно-урочистий. Не хотілося ні говорити, ні слухати.

Йшли мовчки.

Сашко Циган і Марусик несли по великій торбі з харчами. Журавель ніс дві ковдри.

У лісі тихо було, хоч мак сій. Наче ліс разом із ними переживав урочистість моменту.

Вони ледве розшукали курінь. Двічі проходили повз нього і повертали потім назад. Десь має бути отут, а не видно...

— Не знайдуть, — впевнено сказав Сашко Циган. — Раз ми не одразу знайшли, ніхто нас тут не знайде.

— Ага, — сказав Марусик, і в голосі його було не стільки радості, скільки прихованого суму.

Журавель м'явся, переступав з ноги на ногу. Йому не хотілось розлучатися з друзями.

— А може... може, давайте гриби пошукаємо, — несміливо запропонував він.

— А що, давайте, — підтримав Сашко Циган.

І гайнули хлопці по гриби.

Той, хто збирав коли-небудь гриби, знає, яка то заразлива штука, — тільки почни. І як воно заспокоює. Всі думки з голови — фіть! — і нема. Всі почуття з серця — геть. Ні про що не думаєш. Одне тільки на умі — гриб! Де ти, голубчику, де ховаєшся — чи під оцим здібленим опалим листям, чи під отією згорбленою глицею? А коли усміхається тобі удача, ти вже нічого не чуєш, нічого не бачиш, не помічаєш. Голову до землі — і як той пес мисливський.

Сьогодні хлопцям щастило як ніколи. А коли щастить, і час летить мов на крилах. Сонце вже повернуло на вечірній пруг, коли вони нарешті схаменулися. Грибів у кожного було — повні торби.

— Що з ними робити? — знизав плечима Сашко Циган, коли підійшли до куреня.

— Може, хай Журавель додому забере? — сказав Марусик.

— Ні! Ні! — замахав руками Журавель. — Я й свої вам залишу. Бо одразу ж зрозуміють, де я був. І вас почнуть шукати в лісі.

— О! Правильно! Розумно! — похвалив його Сашко Циган. — У тебе іноді каструлька варить.

— Ви їх посушіть, — порадив заохочений похвалою Журавель. — На гілки понахромлюйте, як ото білочки роблять.

— Зупинись, — сказав Циган. — У мене вже слів нема вихвалити твій розум. Не виснажуй мене. Іди вже додому. А то зірвеш нам усю операцію.

Журавель скривився, наче в нього боліли зуби.

— Іди! — повторив Сашко Циган. — А то стемніє, самому боязко буде йти.

— Ви ж тут обережніше... З вовками й ведмедями не заводьтеся, — пожартував на прощання

Журавель.

Після того як він пішов, Сашко Циган і Марусик деякий час мовчали, потім Циган сказав:

— А мені тут подобається. Ніхто не дорікає, моркву не шкребе.

— Ага, — без особливого захоплення кивнув Марусик.

— Хай!.. Хай вони тепер ділять ту машину... хоч пилкою ріжуть. Я її, щоб мене тепер просили, не хочу.

— І я, — вже зовсім щиро підхопив Марусик.

У лісі темніє швидко. Тільки зайшло сонце, і — не встиг озирнутися — хоч в око стрель.

Сашко Циган хотів запалити вогнище, але Марусик гаряче запротестував:

— Ні! Ні! Ще страшніше буде. Давай спати вкладатися.

Циган не став наполягати.

Загорнувшись у ковдри, вони лежали у цілковитій темряві, чекаючи сну. Але сон не приходив.

Десь недалеко тріснула гілка. Щось наче ухнуло...

— Що... що це? — прошепотів Марусик. — Хо... ходить хтось...

— Та ні. Спи.

— Ох! Пропадемо ми тут ні за цапову душу.

— Та ну тебе! — Сашко Циган намагався шепотіти бадьоро, але в самого дрібно тремтіло біля пупа.

Що не кажіть, лячно вночі у лісі.

Чито інстинкт далеких доісторичних предків прокидається (коли кожної миті можна було чекати нападу шаблезубого тигра, або печерного ведмеда, чи ще когось). Але навіть дорослий незатишно почувається вночі у лісі.

Тому я цілком розумію наших героїв.

Коли довго не спиш, якимось втрачаєш відчуття часу. Здається, минула година, а збігло всього лише п'ять хвилин. І навпаки...

Циган не міг би сказати, скільки минуло часу. Аж раптом... Почулися кроки. Блимнуло світло ліхтарика. І... В курінь хтось зазирнув.

— А-а, давні знайомі! Привіт! Здоровенькі були!

Циганові перехопило подих, наче хтось холодними пальцями стиснув горло. То був незнайомиць...

— Ну, як? Тепер переконалися?.. Тож-то...

"Ні! Ні! Не хочу! Досить з мене..." — подумки вигукнув Сашко Циган.

Але незнайомиць почув його.

— Ну, це вже твоя справа. Не хочеш — не треба... Можна й відмінити. Ну, спи, спи! Тільки не забудь зранку передати чарівний талісман іншому...

Світло ліхтарика погасло. Незнайомиць зник. Сашко Циган наче полетів у чорну безодню. І одразу прокинувся.

Ліс був сповнений пташиного гомону. Десь угорі, просто над головою, лікар-дятел дбайливо вистукував сосну. Сонячне павутиння заснувало вхід у курінь.

Сашко Циган не міг навіть збагнути, чи то наснилося йому, чи справді зазірав уночі в курінь незнайомиць. Настільки чіткою була згадка про нього, настільки виразно чувся його голос.

"Ні, мабуть, таки сон", — вирішив він.

Хлопець виліз із куреня. Ранковий ліс був такий гарний і веселий, що нічні страхи уявлялися тепер просто дивними і сміхотворними.

"А навіть якби й зазірав уночі? Нічого страшного. Він же нічого злого не робить. Навіть навпаки. Чого ж боятися?"

І таємничий незнайомиць вже здавався йому навіть симпатичним.

Прокинувся й Марусик. З куреня вистромилася його заспана скуйовджена голова. Очі дивилися перелякано.

— Привіт!.. Здоровенькі були! — весело вигукнув Сашко Циган. — Вилазь. Снідати будемо.

Він уже розпалював вогнище. Ніде так смачно не їється, як ранком у лісі. Хлопці навернули трохи не півторби харчів.

— Цікаво, як там наші старі, — усміхнувся Сашко Циган.

Марусику хотілося зітхнути, він ледве стримався. Він дуже переживав.

"Мої, мабуть, очей не зімкнули. Тато кутив цілу ніч, хоч три роки, як покинув. Він, коли дуже хвилюється, завжди закурює. І потім йому погано. Мати корвалол пила й плакала..."

Роздуми його перервав Сашко Циган.

— На! — сказав він і простягнув Марусику жаб'ячу лапку.

— Нащо? — здригнувся Марусик.

— Як "нащо"? Тепер ти загадуй. Тільки гляди, не так, як я...

— Та... Не треба. Не хочу я...

— Як це не хочеш? Це ж, можна сказати, через тебе усе заварилось. Я ж хотів викинути, пам'ятаєш. А ти... Ні, візьми! Тільки дивись: не забори з магазину все під віничок. Не будь жадною, — і Сашко Циган силоміць сунув жаб'ячу лапку Марусику в кишеню.

Розділ сьомий,

у якому наші герої переконуються, що дорослі — дуже складні люди. На Бамбурах знову співи Вони враз нашорошили вуха. Їм здалося, що здаля крізь хащі до них продирається дикий кабан або якийсь інший звір.

Ламалися й тріщали гілки. Аж двигтіла земля під важкими швидкими стрибками.

Ближче... Ближче... Ближче...

Вони вже збиралися дременути навтіки, коли з кущів вискочив... захеканий Журавель.

— Ану тебе! — в один голос полегшено вигукнули хлопці.

— Ху! Ху! Ху! — пихтів, як компресор, Журавель, не в змозі вимовити й слова.

Нарешті він трохи одхекався і лише тоді видихнув:

— Оххх!.. Там таке робиться! Таке робиться!.. Півночі мене допитували. Ніхто не спав. Матері голосять. Батьки з ліхтарями понад річкою блукають... А сьогодні зранку твій, Цигане, батько на мотоциклі в район мотонув. У міліцію.

— Ой-йой! — аж присів з переляку Марусик. — Що ж це буде?

Сашко Циган насупив брови:

— Та-ак!..

Потім зітхнув і спитав, наче без будь-якої цікавості, удавано байдужим тоном:

— А... а білета вже здали в ощадкасу? Не знаєш?

Журавель якимось дивно глянув на хлопців, сунув руку в кишеню і витяг... лотерейний білет:

— Ось він...

— Що-о?!

Не знаю, чи можна здивуватися більше, ніж здивувалися хлопці.

Журавель махнув рукою:

— Та хай йому! Ото як прийшов я учора надвечір з лісу додому, там уже обстановка була неспокійна. Хоч паніки ще й не було. "Не бачив?" — питають. "Не бачив. Ми, — брешу, — посварилися трохи. Вони кудись подались. А куди, не знаю". Година минула, дві. Смеркло. Матері ваші дедалі більше нервують. Батьки, правда, тримаються. Тільки сопуть похмуро. А тоді раптом бачу, підходить твій, Цигане, батько до твого, Марусику, й каже... Хрипло так, приглушено: "Нате вам, сусіде, того білета лотерейного, везіть в ощадкасу". І простягає. А той здивовано: "Та ви ж збиралися вранці самі!.. Чого ж..." — "Не було коли... — І рукою махнув. — Беріть, ви ж просили". Твій, Марусику, брови як насупить: "Ні, — каже, — не хочу!" — "Та нате ж!.." — "Не хочу і все..." Той дає, а той не бере. Той дає, а той не бере. І обидва червоні, очі ховають, одвертаються. Просто як діти. Тоді твій, Марусику, замахав-замахав руками і втік у хату. А твій побачив мене й до мене: "На, синку, матері оддаси!" Силою білета мені в руку вклав і пішов. Я — до матері. А вона: "Та ти що! Не хочу! — І теж руками замахала. — Хай учителька цим займається! Таїсії Миколаївні оддаси..." Отак!.. — Журавель усміхнувся й простягнув лотерейний білет Сашкові Цигану. — На! Сам Таїсії Миколаївні оддавай.

Сашко Циган почервонів і одсахнувся:

— Ні! Не буду.

— Та ти що? Це ж ти виграв.

— Ну й що? А тепер я до нього й торкатися не хочу.

— Марусику... — ступив крок Журавель.

— Ні! Ні! Ні! Мене не вплутуй! Я взагалі був проти. — І Марусик відскочив, наче Журавель тримав у руці не папірець, а палаючий факел.

— Ну, знаєте... — почав був Журавель. Та Сашко Циган перебив його:

— Не гарячкуй. Білет у тебе, то хай у тебе й полежить. А там видно буде...

— От-от! Вірно! — підхопив Марусик, — А зараз гайда додому. Ато...

Журавель не вмів сперечатися.

...Додому вони поверталися повз Бакай, найкоротшим шляхом. Щоб швидше. І зловісне страшне чорне озеро не здалося їм зараз ні страшним, ні зловісним.

Коли вони вже наближались до Бамбурів, Марусик важко зітхнув.

— Не дрейф! — зрозумів його зітхання Сашко Циган. — Ну, подумаєш, потиличників пару дадуть. А навіть як і більше... Зате...

— А я й не боюсь. Подумаєш, — знову зітхнув Марусик. — Просто маму жалко. Як вони переживали, мабуть...

Потиличників не було. Були сльози, зойки і голосіння. Навіть Семен Семенович одвернувся й витер сльозу.

А коли примчав з району на мотоциклі Циганів батько, він крєкнув, побачивши сина, щось хотів сказати, але перехопив погляд дружини, ще раз крєкнув, махнув рукою, сів на мотоцикл і поїхав у бригаду.

І решта батьків теж заспішила на роботу.

А ввечері, коли всі походились і лаштувалися до вечері, на дорозі раптом з'явився Кузьма-поштар. Він з такою силою накручував педалі, наче закінчував дистанцію велокросу на світову першість.

З розгону вгнався на подвір'я Циганів і так різко загальмував, що отетерілий Бровко навіть не гавкнув, а лише здивовано роззявив пащу. Обличчя в захеканого Кузьми-поштаря було дуже збентежене й винувате.

Спершу подумалося: це тому, що два дні він не розвозив пошту (бо гуляв у сусідньому селі на весіллі двоюрідної сестри). Але...

— Ех, люди добрі, — жалібно скривився поштар. — Пробачте мені, якщо можете. Неприємно, ох, як неприємно приносити гірку новину, та хіба ж я винен...

— Що таке? — сполошилася Циганова мати, Ганна Трохимівна.

— Ох, краще б ви не від мене почули...

— Та що таке? Кажі вже! — нахмурився Павло Максимович.

— Та от... у газеті вчорашній поправка. У таблицю лотерейну вкралася помилка. Замість трійки вісімка була надрукована. — І Кузьма-поштар, винувато похиливши голову, простягнув газету.

Павло Максимович подивився на газету, потім на поштаря, потім на дружину, потім на сина, потім на Семена Семеновича, який, стоячи на ганку, уважно слухав, — і раптом... зареготав. Та так оглушливо, що Бровко аж присів і прищулив вуха.

— Га-га-га-га! Га-га-га-га-га!.. А ми тут мало не той... не... Га-га-га-га-га!

На хвилину завмерши, зареготала й Ганна Трохимівна, а за нею й Семен Семенович, і Марія Омелянівна, не кажучи вже про наших хлопців, які аж вищали від реготу.

Кузьма-поштар, нічого не розуміючи, вирячився на цих дивних людей, які весело реготали, почувши таку невеселу новину.

— Сусіде! — загукав Павло Максимович своїм громовим голосом до Семена Семеновича. — Ну, сусіде! Це треба відзначити! Це треба відзначити! Неодмінно!..

Години через дві надвечірні Бамбури знову сповнилися дзвінким співом. Тільки пісні були вже не ті, що напередодні.

"Ой, сусідко, сусідко, сусідко..." — обнявшись і, мов голубки, прихиливши одна до одної голови, виводили Ганна Трохимівна та Марія Омелянівна.

А Павло Максимович та Семен Семенович густими голосами басили: "По опеньки ходила..." Тільки замість "По опеньки ходила, козубеньку згубила" співали: "По опеньки ходили, "Запорожця" згубили..." І при цьому сміялися, аж захиналися (так їм подобався їхній жарт).

Хлопці дивилися на своїх батьків з ніжністю.

Ох, ці дорослі!

Які вони все-таки складні люди...

Розділ восьмий,

у якому ви знайомитеся з кіногрупою, а також з феноменальним талантом шестикласника Гриші Пасічного. "Ех ти! Артист!" Сварка

Минуло кілька днів.

Пригода з лотерейним білетом потроху почала забуватися. Життя, як пишуть у романах, входило в свою звичну колію. І про чарівний талісман, про жаб'ячу лапку, не згадували.

Журавель про неї, здається, зовсім забув. А Сашко Циган вирішив, що Марусик, мабуть, просто боїться загадувати. І махнув рукою: боїться то боїться, його справа.

Якось Сашко Циган поїхав з батьком на мотоциклі у район. Після тієї пригоди з виграшем машини батько Сашка Цигана помітно подобришав і став часто катати сина на мотоциклі.

Марусик і Журавель сиділи на колодках біля воріт і лузали насіння.

І враз побачили, як дорогою, здіймаючи куряву, прямо до них мчить машина.

Бровко аж зайшовся, шалено рвучись на прив'язі.

Не доїжджаючи до воріт, машина спинилася. То була "Волга" з шашками — таксі. Тільки на лобовому склі косо застромлена довгаста табличка з написом "Кінозйомочна".

Марусик раптом зблід як полотно. Та Журавель не помітив цього. Вся його увага була зосереджена на машині.

Троє дверцят відчинилися одночасно — як у кіно, коли ловлять злочинців і з машини вискакують детективи. Вийшли четверо: троє чоловіків і одна жінка.

Жінка була вже немолода, але вдягнена, як студентка, — у потертих джинсах, майці з емблемою авторалі й у велосипедній шапочці з довгим козирком.

Височенний, з двома фотоапаратами на ший чолові'яга захоплено сплеснув руками й вигукнув:

— От село! Писанка! Ельдорадо!

— А що я вам казав! Що? — самовдоволено зареготав товстун у білому капелюсі, збитому на потилицю. — Курнатовський сказав — значить, все! Завжди слухайте Курнатовського. На вибір натури без Курнатовського їхати неможливо. А з Курнатовським завжди буде все гаразд!

Третій з чоловіків, худенький, щупленький, у великих темних окулярах, кисло кривився і мовчки крутив носом.

— Гелію Борисовичу, а вам що, не подобається? — спитала жінка.

— Ммм... — невиразно промурмотів Гелій Борисович.

— Не слухайте його! Цим художникам ніколи не догодиш. Таке село! — Курнатовський здійняв догори руки. — Та гарнішого села нема на всій планеті!

— Тож-то й воно! Надто вже гарне. Неприродно, — скривився Гелій Борисович.

— Операторові подобається, режисеру подобається, мені подобається... Це головне. А дивіться, які типажі! Ми тут ще й головного героя знайдемо, — Курнатовський жестом показав на Журавля й Марусика.

І спершу жінка, а за нею й чоловіки попрямували до хлопців.

— Здрастуйте, хлопці! — підкреслено щирим голосом, яким завжди розмовляють городяни з сільськими хлопцями, привіталася жінка.

Чоловіки мовчки кивнули.

Марусик і Журавель чемненько підвелися з колодок. Марусик був у цю мить як з хреста знятий.

— Ми з кіностудії, — сказала жінка. — Я — режисер. Це — головний оператор. Це — художник. А це — директор картини. Знімаємо фільм для дітей. Про пригоди сільських хлопчаків. Шукаємо натуру, тобто село, де б можна було проводити натурні зйомки. І кандидатів на ролі заодно шукаємо. Як тут у вас, є гарні хлопці, жваві, з характером, щоб і в самодіяльності виступали, і вчилися добре? Га?

Хлопці презирнулися.

— Та що там питати! Оцей, по-моєму, за типажем абсолютно підходить, — Курнатовський кивнув на Марусика. — Точно за сценарієм. Кирпатий, веснянкуватий... Абсолютно.

Тепер уже презирнулися кіношники.

Довготелесий оператор глянув на Марусика і підняв угору одну брову. Що це мало означати — чи схвалення, чи сумнів, — важко було сказати...

Щуплявий художник Гелій Борисович підбадьорливо усміхнувся Марусику — теж невідомо, чи співчуваючи, чи вітаючи його.

Марусик, здавалося, от-от знепритомніє.

— А що? Можна. Спробуємо. Спробуємо, — лагідно промовила режисерка. — Як твоє прізвище, хлопчику? Ім'я, адреса... — Вона вийняла з кишені джинсів блокнот. Директор Курнатовський запобігливо простягнув їй авторучку.

Прізвище, ім'я і адресу Марусика сказав Журавель. У самого Марусика відібрало мову.

...Вже давно розвіялася пилюка після того, як поїхали кіношники, і Бровко вже замовк, заспокоївся, заліз у будку, а Марусик усе ще не міг прийти до тями.

Він важко дихав широко розкритим ротом, наче риба, щойно витягнута з води.

— Ти що? Отетерів від щастя, чи що? Схаменись! — Журавель лягнув його долонею по спині.

Але Марусик не зреагував. Не на жарт наполошений, Журавель лягнув його ще раз — з усієї сили. Марусик поточився, мало не впав, і нарешті вимовив пересохлими губами:

— Жа... жаб'яча лапка...

— Що? — Журавель відчув, як у нього похололо в животі.

— Жаб'яча лапка, — повторив Марусик і перевів на Журавля скляний погляд. — Я ще вчора подумав, чого мені найбільше хотілося б. І вирішив — мабуть, стати кіноартистом. І от, бачиш...

— Тю! — тільки й зміг вимовити Журавель.

Аж тут почулося диркання мотоцикла, і до воріт підїхали Сашко Циган з батьком.

Батько зсадив Сашка біля хлопців, розвернувся і зник за куравою.

Сашко Циган був обвітрений, розчервонілий, радісно збуджений.

— Здорові будьте, хлопці! — бадьоро вигукнув він і раптом, пильно глянувши на них, здивовано підняв брови вгору. — Що це ви якісь, наче вас із криниці тільки що витягли? Що трапилося?

І Журавель, збиваючись, почав розповідати, що саме трапилось.

Сашко Циган слухав, і на обличчі його мінялася, як то кажуть, ціла гама переживань: і здивування, і захоплення, і жаль, що його не було в цей час, і, не будемо приховувати, заздрість до Марусика.

На закінчення Журавель поспішив додати:

— Не хвилюйся, ні я, ні ти за сценарієм не підходимо. За сценарієм їм треба веснянкуватого, кирпатого, саме такого, як Марусик.

— Гм... — задумливо гмикнув Сашко Циган. — Так кажеш, питали, чи є в нас гарні хлопці, жваві, моторні, з характером, щоб і в самодіяльності виступали, і вчилися добре, і взагалі... — Сашко Циган звужив очі. — А про Гришу Пасічного ви не сказали?

Марусик густо почервонів і одвернувся. Журавель розгублено усміхнувся, глянув на Марусика і знизав плечима.

— Ну ви кадри! Я вам кажу!

Гришу Пасічного знало все село. Жодного свята не було, жодного вечора, щоб Гриша не виступав у художній самодіяльності. І як виступав! Такого успіху не мав ніхто. Ні наш гарбузянський соловейко — переможниця районної олімпіади доярка Ганна Тертична (колоратурне сопрано), ні баяніст — комбайнер Мирон Кандиба, ні акробати-механізатори брати Затягайло (Іван, Павло і Олександр)...

Коли тільки оголошували: "А зараз виступить Гриша Пасічний", — зал уже вибухав оплесками. І цей хлопчина таке виробляв, таке виробляв на сцені — глядачі аж боки рвали, за реготом не чути було половини слів. А слова у виступі Гриші Пасічного мали неабияке значення. Тому що номер його називався "Художнє читання". Він читав гуморески Остапа Вишні, уривки з повісті Івана Микитенка "Гавриїл Кириченко — школяр", оповідання Панаса Висікана та інші смішні речі. Здавалося, на сцені не один кирпатий веснянкуватий п'ятикласник, а цілий театр сатири. То був талант, справжній талант! Як то кажуть — од бога.

— Не згадати Гришу Пасічного — це, знаєте... — презирливо скривився Сашко Циган.

Журавель знову розгублено усміхнувся, глянув на Марусика. Той червонів дедалі більше. Не дивлячись на Цигана, він пробурмотів:

— А де... де його було шукати?.. І взагалі... вони ж поспішали... ті кіношники.

— Не напускай туману в очі! — одрубав Сашко Циган. — Скажи, що сам хотів. Сам випхався. Слави забажалося. Не думав я, що ти такий... Артист!

І тут раптом Марусика прорвало:

— Ти... ти сам, а не я... Ти просто заздриш, що не ти... що не тебе... Звик завжди командувати, бути першим, а тут... Хтось йому, бач, носа втер. Просто заздриш! І все!

Сашко Циган розгублено завмер. Журавель зі здивованим переляком позирав на Марусика.

Це був справжній бунт. Уперше в житті Марусик підняв голос проти Сашка Цигана. Та ще й як підняв!

Що це буде зараз?

Сашко Циган зблід, потім почервонів, потім знову зблід.

— Ну... ну... ну й пень... Я заздрю! Йому! Ха! Та... та хай тобі жаби в болоті заздять! Та я... та я після цього й знати тебе не хочу! Все! Ти мені більше не друг! Щоб і стежку забув до мене!

Він круто повернувся й пішов геть.

Журавель якусь мить розпачливо дивився йому вслід, потім обернувся до Марусика:

— Нащо ти так?

— А чого ж він? Чого? Завжди... Завжди давить... Йому все можна, а іншим нічого. Набридло! Набридло! Проживу й без нього! Що я йому — горох при дорозі: хто йде, той скубне. Я теж людина. А ти... біжи за ним, як тобі його жаль! — І Марусик теж повернувся і теж пішов геть. Тільки в інший бік.

Журавель стояв і отетеріло крутив головою то на Сашка Цигана, то на Марусика.

Отак несподівано, неждано-негадано, ні сіло ні впало побили горшки хлопці.

Розділ дев'ятий,

у якому ви дізнаєтесь про пригоду на річці Голубеньці, про те, що відбулося потім і чим закінчилася наша незвичайна пригода

Ця новина, дорогі друзі, вразила мене, можна сказати, у самісіньке серце. Я в голову не клав, що таке може статися.

З дитинства, з немовлячого, сказати б, віку були вони разом. Не без того, звичайно, що іноді й сварилися, чубилися, билися навіть, але до вечора вже й мирилися.

Та цього разу вечір миру не приніс. Ні вечір, ні наступний ранок, ні день, ні знову вечір... Та й другий день, і третій, і четвертий...

Журавель робив відчайдушні спроби помирити їх, але ті спроби лопалися, як бульки на воді.

— Ач, роги показав! Я йому ті роги вкручу! Ще засвербить йому в носі! — цідив крізь зуби Сашко Циган і ні про яке замирення не хотів і слухати.

Марусик теж бурмосився:

— Не хочу-у!.. І все! Не хочу-у!..

Журавель розривався навпіл. Половина тягла до Сашка Цигана, половина до Марусика.

А головне, розривалося його серце. Бо він бачив, що хоч і приндилися його друзі, але обидва переживали страшенно.

Так-так, і Сашко Циган теж.

Думають, що як ватажок, то вже й не переживає, зневажає всі тонкі почуття. Та нічого подібного! Та, може, ватажки важче переживають, ніж неватажки. Бо й поплакати не можуть, не дозволяють собі. А переживання, які приховуються, тамуються в серці, завжди важчі за ті, що вибалакуються, вискаржуються на людях.

Бунт Марусика зачепив Сашка Цигана за живе. І зрадила йому його легка вдача. Втратив він бадьорість свою і веселість. Що називається, нудив білим світом. Нічого йому не хотілося, ніщо його не радувало.

Ну, а Марусик — так той зовсім, як то кажуть, перевівся на смик — схуд, змарнів... Не Марусик, а сама тїнь.

Кіношники ж — анічирк, ні пари з уст. Поїхали і як у воду канули. І де вони в ката поділися? Марусику вже й чекати несила.

Одного дня тинявся він по селу без діла, і ноги якось самі собою принесли його до подвір'я Гриші Пасічного.

Гриша сидів на призьбі, вшнипившись у книжку. Чи новий номер готував, чи просто так читав — хто його зна.

Марусик відчув себе раптом, наче злодій, спійманий на гарячому.

Став як укопаний і не міг зрушити з місця. І враз несподівана рішучість оволоділа ним. Він кілька разів глибоко вдихнув і пішов до Гриші.

— Гришо!

— Га? — стрепенувся той, відриваючись од книжки.

— Тут недавно... кіношники приїздили... — Марусик одвів очі. — Тебе десь не було. То вони мене записали. На зйомки. Фільм для дітей зніматимуть.

— Та ну! — вигукнув Гриша і враз примружився. — А ти мене за носа не водиш?

— О! — Марусик черконув себе відстовбурченим великим пальцем по шії. — Хлопець їм потрібний. Кирпатий, веснянкуватий... Але я... я їм скажу, як вони приїдуть, щоб вони тебе взяли...

І, не давши Гриші опам'ятатися, повернувся й кинувся тікати.

Дома не встиг Марусик відхекатися, як прийшов Журавель.

Розмова не клеїлась. Скільки не забалакував до нього Журавель, Марусик відмовчувався, відмахувався рукою. А потім раптом дістав з кишені жаб'ячу лапку і простягнув Журавлю:

— На!

Журавель закліпав очима, він уже й думати забув про чарівний талісман після тої сварки.

— Візьми! — зітхнув Марусик. — Вона мені більше не потрібна. Тепер ти долю спокушай.

Журавель якось напівусміхнувся і прихилив до плеча голову:

— Давай!

І ледве встиг він сховати жаб'ячу лапку до кишені, як рипнула хвіртка і з'явився захеканий Гриша Пасічний.

— Слу-уха-ай!.. — просто од хвіртки загукав він Марусику. — Чого ж ти втік, чудило? Ти ж мені толком розкажи, що то за кіношники і що вони таке зніматимуть... — Він повернувся до Журавля. — А то, розумієш: "Я скажу, щоб узяли тебе" — і навтіки! Хто ж так робить? От чудило!

Марусик втягнув голову в плечі і, як спійманий горобець, зиркнув на Журавля.

Журавель розплився в усмішці.

— Та то він до мене побіг. Я його чекав. У нас з ним справа одна. А про кіношників тих толком і розказати нічого. Ми отуто біля воріт сидимо, насіння лузаємо, раптом під'їздять... Тир-бир, ми кіно знімаємо про сільських хлопчаків, чи є у вас хлопці підходящі, щоб і в самодіяльності, і вчилися добре?.. Ну, ми зразу про тебе подумали... От і все.

Але від Гриші не так легко було відкараскатися.

Він іще не менше півгодини розпитував про кіношників: і які вони, і як були вдягнені, і що точно говорили, і як стояли, і як сіли, і як поїхали... Хотілося людині побалакати на цю тему. Та й не дивно. Якби вам, друзі, світило знятися в кіно, ви б теж, мабуть, про це балакали.

Коли він нарешті пішов, Журавель лягнув Марусика по плечу:

— Молодець! Я так і знав, що ти це зробиш.

— Та! — махнув рукою Марусик. — Я як подумав про ті зйомки... Кругом люди товпляться, витріщуються на тебе... Ні, це не для мене... Хай уже Гриша цим займається. Він звичний.

Треба ж було Марусику щось говорити.

Коли того ж вечора Журавель розказав Сашкові Цигану про все, той тільки хмикнув:

— А мені що? Знімається, не знімається... Мені байдуже.

Але видно було, що йому не байдуже. Зовсім йому не байдуже. Бо настрій у Цигана одразу покращав, очі засвітилися, і навіть якась пісенька замутикала на губах.

Та коли Журавель заговорив про примирення, Сашко Циган мовчки заперечно похитав головою. Видержував марку.

Не захотів перший іти з поклоном і Марусик. Він, мабуть, вважав, що з його боку головне зроблено, — від кінозйомок він відмовився. Тепер, мовляв, слово за Сашком Циганом.

"Як легко посваритися і як важко помиритись", — із сумом думав Журавель.

Минуло ще кілька днів.

Серпень того року був напрочуд спекотний. Пекло й смалило немилосердно. Температура сягала тридцяти п'яти... Єдиний порятунок — річка.

Голубеньку нашу при всій до неї любові й повазі, на жаль, не можна назвати судноплавною магістраллю. Океанські лайнери на неї не запливають. У більшості місць її спокійно перебродять корови.

На Бамбурах була лише одна глибока місцина, де можна купатися. І, хоч-не-хоч, Сашкові Цигану й Марусику доводилося там зустрічатися. І вони зустрічалися.

Журавель то до Марусика підпливе, побалакає, то до Сашка Цигана. А вони й погляду один на одного не кинуть, удають, ніби просто не помічають, не знайомі наче...

От і цього разу так було.

Під берегом хлюпалася малеча. А хлопці плавали посеред річки на глибокому. Сашко Циган з одного боку, Марусик з другого. А Журавель між ними... У воді було гарно, не хотілося вилазити. І Журавель, плаваючи, співав на повний голос:

Ой, на горі калина,
Під горою малина,
Калина-малина,
Чубарики-чубчики,
малина...

Сашкові Цигану і Марусику, чесно кажучи, теж хотілося співати, але вони стримувалися. Якось незручно співати, коли поруч твій колишній друг, який тебе зрадив. Якось рот не розкривався.

Зненацька Журавель зойкнув:

— Ой! Ой, корчі схопили... ногу!.. Ой, хлопці, як зводить! — Він занурився з головою, потім виринув і вже перелякано, пирхаючи, загукав: — Ой хлопці! Рятуйте! Ряту... — І знову занурився з головою.

Першим кинувся до нього Марусик. Він був ближче.

Підплив, вловив Журавля за руку, що на мить вистромилася з води, і не встиг опам'ятатись, як Журавель обхопив його руками.

І вони вже удвох занурилися з головою.

Буль-буль!

"Ну, все! — майнуло в Марусика. — Пішли годувати раків!"

Він одчайдушно замолотив руками й ногами, вириваючись. Та Журавель тримав його міцно, як у лещатах.

Проте від тих, мабуть, одчайдушних Марусикових рухів вони почали випливати. Ще якась мить — і голова Марусика вже над водою.

— А... а... а... — жадібно ковтає він повітря і помічає, що поруч Сашко Циган.

— Бий його по голові! А тоді хапай за волосся! — гукає Циган.

— Не мо-о-жу... Він ме-е-не... держить... — ледве встигає вигукнути Марусик і знову занурюється. І майже в ту ж мить відчуває удар по голові.

"Ой! Це ж він замість Журавля мене вгилів", — останнє, що подумав Марусик.

...Коли він прийшов до тями і розплющив очі, то побачив, що лежить на березі. Його оточує цікава бамбурина малеча, серед якої, як телевізійна вежа, стовбичить мокрий Журавель.

— О! Нарешті! — побачивши, що Марусик розплющив очі, вигукнув Журавель. — Ну й налякав ти нас!

— Ти... А ти ж як? — спитав Марусик, важко дихаючи.

— Одпустило... Тільки-но ти пішов на дно, корчі зразу одпустили. — Журавель винувато усміхнувся (не вмів Журавель брехати, і коли доводилося говорити неправду, він завжди винувато усміхався).

Сашко Циган підвівся, теж винувато всміхнувся і сказав:

— Ти пробач... я не хотів... я ж думав, що то він... Ваші макітри у воді такі схожі...

Малеча зареготала.

Марусику нічого не лишалося, як теж засміятися. А потім вони йшли додому й весело сміялися втрьох. І ніхто з них не згадував про сварку, наче її й не було. Найвеселіше сміявся Журавель. Він підстрибував на ходу, захилювався, заливаючись радісним сміхом.

— До речі, а як там... жаб'яча лапка... чарівний талісман? — спитав раптом Марусик.

— О! Жаб'яча лапка! Будь здоров! — захоплено вигукнув Журавель.

— Ти хоч побажав що-небудь?

— Аякже!.. Аякже!.. Побажав, звичайно! Аякже. І — справдилося! Справдилося! — Він лукаво усміхнувся.

Хлопці презирнулися і... враз зрозуміли, що саме побажав Журавель. Через те побажання вони і йдуть зараз разом, і сміються, і радіють, і... Хоча і без усякого талісмана вони б, звичайно, помирилися. Але... І тут де не взявся Бровко. Кинувся до хлопців, метляючи хвостом і припадаючи до землі, наче хотів сказати: "Ех, який же я радий, що все гаразд, що ви помирилися! Який же я радий! І як же я вас, хлопці, люблю!"

І сонце, хоч усміхалося воно, дивлячись на наші Гарбузяни, завжди тільки вранці, а зараз вже було надвечір'я, не витримало і весело засміялося, виграючи іскристим промінням своїм на шибках вікон, на новеньких бляшаних покрівлях, на мереживних лініях електропередач, на садках, на левадах, на хвилях річки Голубеньки.

І на щасливих обличчях наших героїв.

А вже тоді спокійно сховалося за крайнебо.

Отака незвичайна пригода сталася в наших Гарбузянах. Хоча, якщо добре подумати, що ж у ній надзвичайного?

Нічого надзвичайного в ній немає. Нічогісінько. Усі події цілком реальні, нічого неймовірного, а тим паче чарівного не відбулося. Звичайнісінький збіг обставин.

А втім... Якщо подумати ще раз, то... хто його зна...

Чесно кажучи, я дуже люблю надзвичайні події. Без них якось нудно жити на світі.